

מגילות

מחקרים במגילות מדבר יהודה

יז

תשפ"ד

עורכים

דבורה דימנט, ליאורה גולדמן ונועם מזרחי

האוניברסיטה העברית בירושלים
המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל
מרכז אוריון לחקר מגילות מדבר יהודה

מוסד ביאליק
ירושלים

אוניברסיטת חיפה
הפקולטה למדעי הרוח

תוכן העניינים

	עם הספר
	ספרות הבית השני
1	מיכאל סיגל על חטאי העירים בחנוך יב–טז
29	דבורה דימנט דגם ההיבדלות של ספר טוביה ויחסו לעדת היחד
43	דניאל שוורץ כוח האל ומאמצי האדם: יוספוס על האיסיים (קדמוניות היהודים יח 18)
57	סרג' רוזר משיחיות אינדיווידואלית, קהל יחידי סגולה אסכטולוגי ומשיחה קולקטיבית: מגמות ומתח בימי בית שני
	מגילות קומראן בהקשריהן
	אלכסיי (אליהו) יודיצקי
79	נכון או לא נכון: גורן נכון, גורן כידון וגורן ארוונה בעדי נוסח המקרא העתיקים
89	משה פיאמנטה מקורות תיאור השימוש בחצוצרות במגילת המלחמה (1QM)
117	הלל בייטנר קדושת מחנה המלחמה וקדושת ירושלים והמקדש במגילות ובספרות התנאים
	הלל מאלי
133	ונפתלי ש' משל טמא טמא יקרא: מגילת 'משפטי טהרה' ועקרון דירוג הטומאות
	תולדות המחקר
155	זאב וייס אלעזר ליפא סוקניק, 'הארכאולוגיה היהודית' ומגילות מדבר יהודה
	ביקורת ספרים
181	דבורה דימנט מהדורה חדשה של 'שירי המשכיל' Joseph L. Engel, <i>The Songs of the Sage: 4Q510, 4Q511</i> (DSSE 2), Leiden 2022

	חיבורי חוכמה במגילות קומראן	נועם מזרחי
185	Arjen F. Bakker, <i>The Secret of Time: Reconfiguring Wisdom in the Dead Sea Scrolls</i> , Leiden 2023	
195		רשימת קיצורים
VII		תקצירים באנגלית

רשימת המשתתפים בחוברת

- ד"ר הלל בייטנר, החוג לפילוסופיה יהודית ותלמוד, אוניברסיטת תל-אביב
hallel.baitner@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0001-7552-7956>
- פרופ' (אמריטה) דבורה דימנט, החוג לתולדות ישראל ומקרא, אוניברסיטת חיפה
ddim@research.haifa.ac.il | <https://orcid.org/0000-0002-4243-3520>
- פרופ' זאב וייס, המכון לארכאולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים
zeev.weiss@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0001-8951-9527>
- ד"ר אלכסיי (אליהו) יודיצקי, האקדמיה ללשון העברית
yudickya@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0001-6545-4431>
- ד"ר הלל מלי, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן
hillel.mali@biu.ac.il | <https://orcid.org/0009-0009-5420-9014>
- פרופ' נועם מזרחי, החוג למקרא, האוניברסיטה העברית בירושלים
noam.mizrahi@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0002-4957-4211>
- ד"ר נפתלי משל, החוג למקרא, האוניברסיטה העברית בירושלים
nmeshel@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0001-6117-2656>
- פרופ' מיכאל סיגל, החוג למקרא, האוניברסיטה העברית בירושלים
michael.segal@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0003-0893-8506>
- ד"ר משה פיאמנטה, החוג לאמנויות, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין
piamenta@dyellin.ac.il | <https://orcid.org/0009-0001-2820-9960>
- פרופ' סרג' רוזר, החוג למדע הדתות, האוניברסיטה העברית בירושלים
serge.ruzer@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0001-8696-9805>
- פרופ' (אמריטוס) דניאל שוורץ, החוג להיסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו, האוניברסיטה העברית בירושלים
DanielR.Schwartz@mail.huji.ac.il | <https://orcid.org/0000-0002-5504-4727>

כתב העת מגילות נכלל ברשימת כתיבה העת המשרתים את מודל התקצוב של ות"ת

עם הספר

מערכת 'מגילות' שמחה להגיש לקהילת המחקר ולציבור המתעניינים את הכרך השבעה-עשר של כתב-העת, הרואה אור שנה לאחר קודמו תוך המשך שיתוף הפעולה הפורה בין אוניברסיטת חיפה, מרכז אוריון לחקר מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן באוניברסיטה העברית בירושלים ומוסד ביאליק.

המדור 'ספרות הבית השני' כולל ארבעה מחקרים הדנים בסוגיות העולות מאגפים שונים של ספרות זו. מיכאל סיגל דן במאמרו 'על חטאי העירים בחנוך יב-טז' בגלגולי מסורת המעוגנת בפרשנות לסיפור המקראי הקצר והחידתי על מעשה בני האלוהים ובנות האדם. הוא מציע ניתוח ביקורתי לרצף הסיפורי הנתון בספר חנוך החבשי החושף רכיבים ורכדים שהם אמנם שונים זה מזה במקורם ובהשקפותיהם, אך לעיתים נראה שהם מכירים זה את זה ומוסיפים שכבות חדשות של עיבוד פרשני על גבי שלבים קודמים של המסורת. מבחינה מתודולוגית המחקר מציע אפוא שימוש

בשיטות מתחום ביקורת המקורות וביקורת העריכה גם יחד.

חידת מוצאו של ספר טוביה עומדת במרכז מאמרה של דבורה דימנט, 'ספר טוביה והיבדלות אנשי עדת קומראן והחברים בחבורה הפרושית'. אף על פי שעלילת הספר מתנהלת על רקע יהדות התפוצות, תכונות הספר מצביעות לדעתה על חיבורו בארץ ישראל. עוד היא סבורה שדמותו של טובי, החסיד גיבור הספר, עולה בקנה אחד עם דיוקנו של חבר עדת היחד, כתיאורו בכתבים הכיתתיים. היא תומכת טענה זו בראיות מתחום המינוח, התפיסות ההלכתיות, המנהגים הקהילתיים והרקע החברתי. דמות הקהילה הכיתתית העולה ממקורות אלה נדונה גם בהשוואה לחבורות הפרושים, המתוארות בספרות חז"ל.

מאמרו של דניאל שוורץ, 'כוח האל ומאמצי האדם: יוספוס על האיסיים (קדמוניות היהודים יח 18)', מתמקד בניסוחו ובמשמעותו של פרט מכריע בדברי יוסף בן מתתיהו על אמונותיה ודעותיה של תנועת האיסיים. הקושי הגלום בתחביר הכתוב מובהר באמצעות דיון בתרגומיו השונים לשפות מודרניות, ומשמעותו להבנת עולמם הרעיוני של האיסיים נדונה בזיקה לשאלת היחס בין ספריו של יוסף בן מתתיהו – חיבורו המוקדם 'מלחמת היהודים' לעומת חיבורו המאוחר 'קדמוניות היהודים'.

סרג' רוזר מטפל בנקודות השקה רעיוניות בין הספרות האפוקליפטית של ימי הבית השני (כולל זו העולה ממגילות קומראן) ובין ספרי הברית החדשה במאמרו 'משיחיות אינדיבידואלית, קהל יחידי סגולה אסכטולוגי ומשיחה קולקטיבית: מגמות ומתח בימי בית שני'. הדיון מעמיד על התנדנדות המקורות בין שתי מגמות שונות בתפיסת הגאולה באחרית הימים – תפיסה שעיקרה תמורה קיבוצית לעומת תפיסה שבמרכזה משיחיות אישית. המאמר מרחיב על המתח בין מגמות אלו, אשר מזין כמה וכמה מן החיבורים בני התקופה.

במדור 'מגילות קומראן בהקשריהן' נכללים ארבעה מחקרים הדנים בהיבטי המגילות שנמצאו במערות קומראן. אלכסיי יודיצקי מנתח את הרקע הלשוני של חילוף הגרסאות העולות מעדי הנוסח הקדומים בנוגע לשם הגורן שרכש דוד (שמואל ב ו 6; כד 20 || דברי הימים א יג 6; כא 20). הוא משחזר את תהליכי השתנות ההגייה והלשון ותהליכי שיבוש הנוסח המסתמנים מהשוואת הגרסאות הנבדלות, בתשומת לב מיוחדת לגרסה המתועדת באחת ממגילות שמואל מקומראן (4Q51).

משה פיאמנטה מייחד את מאמרו לניתוח ארכאולוגי של 'מקורות תיאור השימוש בחצוצרות במגילת המלחמה (1QM)'. הוא משווה בשיטתיות בין תיאורי השימוש בחצוצרות המשוקעים במגילת המלחמה ובין תיאורים דומים בחיבורים המתארים את הטקטיקה שנהגה בצבא הרומי. עוד הוא מוסיף השוואה לתיאורים קרובים של מנהגי המקדש בספרות התנאים. לדעתו, מקורות אלה חושפים את הרקע לתיאורייה של מגילת המלחמה.

הלל בייטנר מנתח במאמרו את 'קדושת מחנה המלחמה וקדושת ירושלים והמקדש במגילות ובספרות התנאים'. הוא מעמיד על מקומה של פרשנות המקראות הנוגעים לעניין זה ביצירת התפיסה ההלכתית העולה מן המקורות השונים, ומשווה בין עמדות חז"ל מכאן ומגילת המקדש ו'מקצת מעשי התורה' מכאן.

הלל מאליו ונפתלי משל מעיינים בפרספקטיבה אנתרופולוגית בתפיסה ההיררכית המונחת ביסודם של דיני טומאה וטהרה במאמרם 'טמא טמא יקרא: מגילת "משפטי טהרה" ועקרון דירוג הטמאות'. הם ממקדים את מבטם בהלכות המועתקות במגילה שסימנה 4Q274 ומזהים את עקרונות המשגתה ההלכתית ככל הנודע לדירוג הטומאות בהשוואה לעיגונה בחוקי הטהרה שבמקרא ולהלכות מקבילות בספרות חז"ל (בייחוד במשנת כלים).

במדור 'תולדות המחקר' ניצב מאמרו של זאב וייס: 'אלעזר ליפא סוקניק, "הארכאולוגיה היהודית" ומגילות מדבר יהודה'. המאמר מתווה את הביוגרפיה המדעית של סוקניק – אשר אפשר לראות בו את אבי המחקר הישראלי של המגילות שנתגלו בסוף שנות הארבעים של המאה הקודמת – ומעמיד את הישגיו בחקר המגילות בהקשר הרחב של מכלול פעילותו האקדמית, אשר סוקניק עצמו הגדירה כמושג 'ארכאולוגיה יהודית'.

במדור 'ביקורת ספרים' כונסו דיונים בשני פרסומים חדשים בחקר המגילות. דבורה דימנט סוקרת מהדורה חדשה של 'שירי המשכיל' מעשה ידיו של יוסף אנג'ל. החיבור הקדום, שלא היה ידוע קודם לגילוי המגילות, שרד בשני עותקים מקוטעים (4Q510–511), והוא אסופת מזמורים המיועדים לגרש שדים ושאר רוחות רעות. מהדורה זו נכללת בסדרה מטעם בית ההוצאה בריל, שמטרתה להדיר מחדש את המגילות על יסוד כלל הממצאים והישגי המחקר שהצטברו בדור האחרון. נועם מזרחי סוקר את ספרו של החוקר ההולנדי אריין באקר, אשר דן בעולמה ההגותי של ספרות החוכמה שנמצאה בין מגילות קומראן, בתשומת לב מיוחדת לחיבור המכונה 'מוסר למבין' (או 'חוכמת רז נהיה') ובזיקה לחיבורים

אחרים שנמצאו בין המגילות, במיוחד אלה המשקפים את עולמה הרוחני של עדת היחד.

* * *

המערכת מבקשת להביע את תודתה הנאמנה למחברי המאמרים, המביאים את תוצאות עיוניהם בעברית בפני קהילת המחקר בישראל, ולכל החוקרות והחוקרים אשר נאותו לשפוט את המאמרים שבתחומי מומחיותם ולספק להם ביקורת עמיתים אשר הועילה לתקנתם. שרה פוקס ערכה ברוב קשב את לשון המאמרים והתקינה אותם לדפוס. ליזה מוהר סידרה את המאמרים לדפוס, והסירה את אחרוני המעקשים שעל הדרך במומחיות וברגישות כדרכה. תודה לאוניברסיטת חיפה ולמכון למדעי היהדות על שם ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל באוניברסיטה העברית בירושלים, אשר העמידו את התמיכה הנדרשת להפקת הכרך. ולבסוף, תודה לצוות מוסד ביאליק – בניהולו של זאב קינן ובהובלתה המקצועית כתמיד של אורית ורטהים אלירז – על הרפסת הכרך הנאה המונח לפני הקוראות והקוראים.

דבורה דימנט, ליאורה גולדמן ונועם מזרחי